

**Ilmiy amaliy
jurnal
№ 2 (4)
2026**

**YANGI
O'ZBEKISTON
IQTISODIYOTI**

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali 2-son 2026 yil*

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLY TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

2

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2026

MUNDARIJA

Аслонов С.М., Амиджанова М.М. Развитие бизнес-идей (стартапов) предпринимательской деятельности в Республике Таджикистан.....	7
Умаров И.Ю. Современные тенденции инновационного развития пищевой промышленности Узбекистана.....	13
Akbaraliyeva D., Mirzamahmudova M. Bank tizimi tarixi va rivojlanishi.....	16
Mamajonova N.A. Qurilish korxonalarida innovatsion boshqaruv faoliyati samaradorligini baholash ko‘rsatkichlari arxitekturasi.....	22
Ahmadkulov D.R., Xamrayev O.Y., Khattobov U.B. Kriptovalyutaga soliq solishda jahon tajirabasi va muammolar.....	25
Toshpulatov A.M. Qurilish materiallari sanoati korxonalarining ishlab chiqarish hajmini baholash usullari.....	30
Bahromov Sh.F. Jahonda to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarning (TXXI) iqtisodiy rivojlanish bilan bog‘liqligini tahlili.....	34
Kalmuratov B., Izzetov B., Yusupova J., Shamuratova A. Calculation in econometric models of human capital financing in innovation management in Uzbekistan.....	39
Sultonov B.M. Oilaviy korxonalar faoliyatini boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmiga ta‘sir etuvchi omillar va ularni baholash asoslari.....	43
Юсупов М.Х. Фарғона вилояти маҳаллаларида ижтимоий омилларнинг иқтисодий барқарорликка таъсири: демография, гендер ва миграция таҳлили.....	47
Жаббаров К.Й., Жалолов И.Х., Эркинов М.Д. Молиявий ҳисобот тизимининг моҳияти ва шаклланиш бошқичлари.....	57
Гулямова Н.Х. Саноат корхоналарини инновацион ривожланиши ва миллий иқтисодиёт ўсиши.....	61
Arziboyeva R.S. Banklarda asosiy vositalar va mablag‘lar hisobini takomillashtirish.....	64
To‘raboyev Q.Q. Raqamli iqtisodiyot sharoitida mamlakatimizda soliq tizimini modernizatsiya qilish va sun‘iy intellekt hamda Big Data yordamida nazorat.....	67
Tojiboyev I.I. Raqamli biznes va elektron tijoratni soliqqa tortishning dolzarb masalalari va yechimlari.....	70
Xolmirzayev I.O. Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlari faoliyatining rivojlantirishning iqtisodiy yo‘llari.....	74
Saidova M.J. Sanoat tarmoqlari transformatsiyasi sharoitida texnologik eskirish va modernizatsiya muammolari.....	79
Usmonova N.A. Andijon viloyatida kichik korxonalar faoliyat samaradorligiga ta‘sir etuvchi omillarni statistik va ekonometrik tahlil qilish.....	83
Xaydarov M.T., Jannazarova G.K. Bozor infrastrukturasi va uning rivojlanish istiqbollari.....	87
Худайназарова Д.Г. Фармацевтика корхоналарида харажатларга доир ахборотларни бухгалтерия ҳисоботларида очиб бериш тартибини такомиллаштириш.....	93
Madaminov A.M. O‘zbekistonda sanoat tarmoqlari faoliyatida oziq-ovqat sanoati rivojlantirish istiqbollari.....	99
Zufarova G.A. Kambag‘al va ishsiz fuqarolarni tadbirkorlikka jalb qilish masalalari.....	103
Ergashev I.I. Kichik korxonalar investitsiyaviy jozibadorligini samarali boshqarishda jahon amaliyoti tajribasi.....	106
Sativaldiyeva G.X. Ijara munosabatlarini mohiyati, ahamiyati va tasniflanishi.....	110
Kamilova A.N. Sanoat korxonalarida mehnat unumdorligini oshirishda mehnatni normalashtirish tizimining o‘rni va ahamiyati.....	115
Базарова Г.Г. Занятость населения в Узбекистане – теоретико-методологические основы анализа и практические механизмы решения проблем.....	119
Turabov B.T. Byudjet taqchilligi va xalqaro moliyaviy oqimlarning ta‘siri.....	125
Xamzaev A.N. Mamlakatimizda kapital bozorini rivojlantirish yo‘llari.....	131
Xamzaev A.N., Mirzajonov M. Mamlakatimizdagi xususiy korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish yo‘llari.....	136

Raximova L.Sh. Innovatsion iqtisodiyot sharoitida ayollar tadbirkorligining roli va uning turmush farovonligiga ta’siri.....	141
Nosirov S.N. ESG tamoyillarini joriy etish orqali sug’urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini oshirish mexanizmlari.....	146
Maxkamov X.M. Tijorat banklarida muammoli kreditlar ulushini kamaytirishning iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish.....	150
Hamrakulova M.F. Sanoat korxonalarida innovatsion boshqaruv mexanizmlarining mahsulot sifati va bozor raqobatbardoshligiga ta’siri.....	153
Mirzayeva L.S. O‘zbekiston qimmatli qog‘ozlar bozoridagi aksiyalar likvidligini oshirish yo‘llari.....	157
Очилов Ж.Ж. Инновацион ривожланишда кичик бизнес фаолияти экотизимининг роли..	160
Usubjonov Z.V. Qurilish materiallari bozori mohiyati va uning xususiyatlari.....	165
Bekmurodov N.X. Hududiy iqtisodiy rivojlanishning nazariy asoslari va konsepsiyalari.....	170
Yusupova M.B. Zamonaviy boshqaruv tizimi va strategik boshqaruv hisobi.....	175
Xudayberdiyev O.A. Globallashuv sharoitida elektron tijorat orqali tadbirkorlik subyektlarining xalqaro savdo munosabatlarini rivojlantirish mexanizmlari.....	179
Bo’stonova N.A. Andijon viloyatida kichik biznes subyektlarining salohiyatini tahlili.....	187
Bo’stonova N.A., Nematjonova R.D. O‘zbekistonda aholining daromadlari va iste’mol xarajatlarining biznes rivojlanishiga ta’siri.....	192
Hamidova Sh.O. Sanoat korxonalarida mehnatni tashkil etish va boshqarish samaradorligi tahlili.	196
Abdullayeva Z.S. Maxsus iqtisodiy zonalar faoliyatining ijtimoiy va institutsional samaradorligi.	199
Duvshatova N.K. Hududlararo iqtisodiy nomutanosiblikni tartibga solishda investitsion yondashuvlarning samaradorligi.....	203
Усманова А.Б. Цифровая составляющая устойчивого развития региональной туристской системы (на примере Бухарской области).....	207
Qidirniyazov A.Sh. Uy-joy qurilishida kapital qo‘yilmalar hajmi va yakuniy natijalar o‘rtasidagi bog‘liqlikni ekonometrik modellashtirish.....	213
Dexkanova Sh.K. Aylanma iqtisodiyotning barqaror rivojlanishdagi ro‘li.....	217
Gulimboyev S.I., Rejapov X.X. Aholining farovonligini ta’minlashda ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashning o‘rni.....	221
Mamatov B.S. O‘zbekistonning investitsion imkoniyatlari: asosiy tendensiya va natijalar.....	226
Kamoldinova N.A. Ayollar tadbirkorligini rivojlantirish – ular bandligini ta’minlashning asosi.	231
Aminboyev J.O. Amortizatsiya hisobida foydali xizmat muddatini aniqlash: nazariy va amaliy yondashuvlar.....	235
Maxramova N.Y. Strategik menejmentda kadriyatlar zanjiri: raqobatbardoshlikni oshirishning konseptual asoslari.....	241
Usmanova S.S. Innovative development of the pharmaceutical industry.....	245
Faxriddinova N.N. Yashil tadbirkorlik va uning iqtisodiyotdagi o‘rni.....	250
Захирова Г. Тиббий туризм хизматлари бозори ривожланишининг хориж тажрибаси.....	254
Абдуллоев А.Ж. Барқарор ривожланиш стратегияси асосида минтақавий саноатлашувни амалга оширишнинг хорижий мамлакатлар амалиёти.....	258
Sharapova N.K. Hududlarni barqaror rivojlantirish dasturlarini xalqaro standartlar tizimiga moslashtirish imkoniyatlari.....	264
Rahmatullayeva D.O. Demografik omillar va bandlik samaradorligi o‘rtasidagi munosabatlar..	272

**HUDUDLARNI BARQAROR RIVOJLANTIRISH DASTURLARINI XALQARO
STANDARTLAR TIZIMIGA MOSLASHTIRISH IMKONIYATLARI**

**ВОЗМОЖНОСТИ АДАПТАЦИИ ПРОГРАММ УСТОЙЧИВОГО РЕГИОНАЛЬНОГО
РАЗВИТИЯ К СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ.**

**OPPORTUNITIES FOR ADAPTING SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT
PROGRAMS TO THE SYSTEM OF INTERNATIONAL STANDARDS**

Sharapova Nigina Kadirovna

Iqtisodiyot kafedrası katta o‘qituvchisi, i.f.f.d. (PhD)

Annotatsiya

Maqolada hududlarni barqaror rivojlantirish dasturlarini xalqaro standartlar tizimiga moslashtirish imkoniyatlari “ESG” tamoyillari tizimida xarakterlanib mamlakatimiz amaliyotida ijodiy foydalanish imkoniyatlari aniqlangan.

Kalit so‘zlar: Barqaror rivojlanish, iqtisodiy barqarorlik, ijtimoiy barqarorlik, ekologik barqarorlik, “yashil” iqtisodiyot, strategiya, barqaror rivojlanish strategiyasi, “ESG” tamoyillari, ekologik standartlar.

В статье рассматриваются возможности адаптации программ устойчивого развития регионов к системе международных стандартов через принципы «ESG», а также определяются возможности их креативного применения в практике нашей страны.

Ключевые слова: Устойчивое развитие, экономическая устойчивость, социальная устойчивость, экологическая устойчивость, «зеленая» экономика, стратегия, стратегия устойчивого развития, принципы «ESG», экологические стандарты.

The article explores the possibilities of adapting regional sustainable development programs to international standards within the "ESG" principles system and identifies opportunities for creative application in the practical context of our country.

Keywords: Sustainable development, economic stability, social stability, environmental stability, "green" economy, strategy, sustainable development strategy, "ESG" principles, environmental standards.

Jahonda mintaqani barqaror rivojlantirish mexanizmi samaradorligini oshirish, xususan, qayta tiklanadigan energiya manbalari, ishlab chiqarishda eko-texnologiyalar, hududlarda “yashil” investitsion dasturlarni amalga oshirish, chiqindilarni qayta ishlash hajmini oshirish, ekologik iqtisodiyot bo‘yicha standartlar tizimini ishlab chiqish asosida hududlarning barqaror rivojlanish salohiyatidan foydalanish unumdorligini oshirish, davlat-xususiy sheriklikning zamonaviy tamoyillarini ishlab chiqish, ishlab chiqarish jarayonlarini raqamlashtirish va sun’iy intellektni joriy etish samaradorligini oshirishga qaratilgan tadqiqotlar soni ortib bormoqda.

Jahon xo‘jaligi rivojlanishining turli bosqichlarida mamlakatlar, jumladan, ularning hududlari va turli mintaqalarda barqaror rivojlanish mexanizmi samaradorligini oshirishga qaratilgan davlat va hududiy dasturlar tarkibi takomillashib, ularning amal qilish tamoyillari ham yildan yilga kuchaytirib borilmoqda. Xususan, BMT tomonidan e‘lon qilingan 2030-yilga qadar bo‘lgan muddatda barqaror rivojlanishning 17 ta maqsadlari bo‘yicha rivojlanish tendensiyasiga erishish imkoniyatini beruvchi davlat va hududiy dasturlarni ishlab chiqish va ularni amalga oshirishning samarali mexanizmlarini shakllantirish murakkab jarayon hisoblanadi. Jumladan, mamlakatimiz prezidenti Sh.M. Mirziyoyev tomonidan respublika turli hududlarini kompleks va barqaror rivojlanish tendensiyalariga erishishini ta‘minlashda “yalpi hududiy mahsulot hajmi 6,0-7,0 foiz miqdorda o‘shishini ta‘minlashga qaratilgan

hududning tabiiy geografik joylashuvi, ixtisoslashuvi, mehnat resurslari hamda infratuzilmaviy imkoniyatlarini inobatga olgan holda sanoat, qishloq xo‘jaligi, eksport, investitsiyalar, qurilish, xizmat ko‘rsatish va boshqa tarmoqlar bo‘yicha kichik dasturlarni ishlab chiqish”[1] vazifasi belgilangan bo‘lib, ushbu vazifani samarali hal etilishini ta‘minlashda ishlab chiqiladigan dasturlarni xalqaro standartlar tizimiga integratsiyalash talab etiladi.

Mintaqani barqaror rivojlantirish mexanizmi amal qilishining xorijiy va milliy amaliyotlarini qiyosiy tahlil qilgan holda ularning bir-biridan farqli jihatlarini tadqiq etishda R. Kostiyukevich [2], V. Danilyuk [3], V.V. Dyadik [4], S. Filatov [5], V.V. Stroyev [6], M.A. Bazileva [7], V.I. Belov [8] kabi yaqin xorijlik iqtisodchi olimlarning ilmiy ishlarida o‘z aksini topgan.

Tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, tarixiylik va mantiqiylik, induksiya va deduksiya, analiz va sintez, qiyosiy va selektiv tanlab tadqiq qilish, monografik tahlil va guruhlash, ekonometrik tahlil va prognozlashtirish usullari qo‘llanilgan.

Jahon xo‘jaligi rivojlanishining turli bosqichlarida mamlakatlar, jumladan, ularning hududlari va turli mintaqalarda barqaror rivojlanish mexanizmi samaradorligini oshirishga qaratilgan davlat va hududiy dasturlar tarkibi takomillashib, ularning amal qilish tamoyillari ham yildan yilga kuchaytirib borilmoqda. Xususan, BMT tomonidan e‘lon qilingan 2030 yilga qadar bo‘lgan muddatda barqaror rivojlanishning 17 ta maqsadlari bo‘yicha rivojlanish tendensiyasiga erishish imkoniyatini beruvchi davlat va hududiy dasturlarni ishlab chiqish va ularni amalga oshirishning samarali mexanizmlarini shakllantirish murakkab jarayon hisoblanadi. Jumladan, mamlakatimiz Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev tomonidan respublika turli hududlarini kompleks va barqaror rivojlanish tendensiyalariga erishishini ta‘minlashda “yalpi hududiy mahsulot hajmi 6,0-7,0 foiz miqdorda o‘shirishini ta‘minlashga qaratilgan hududning tabiiy geografik joylashuvi, ixtisoslashuvi, mehnat resurslari hamda infratuzilmaviy imkoniyatlarini inobatga olgan holda sanoat, qishloq xo‘jaligi, eksport, investitsiyalar, qurilish, xizmat ko‘rsatish va boshqa tarmoqlar bo‘yicha kichik dasturlarni ishlab chiqish”[9] vazifasi belgilangan bo‘lib, ushbu vazifani samarali hal etilishini ta‘minlashda ishlab chiqiladigan dasturlarni xalqaro standartlar tizimiga integratsiyalash talab etiladi.

Mamlakatda mintaqani barqaror rivojlantirish borasida amalga oshirilayotgan davlat dasturlari samaradorligini, ularni amalga oshirishning ustuvor yo‘nalishlari va hozirgi holati bo‘yicha umumlashtirilgan ko‘rsatkichlarni tahlil qilish asosida mazkur sohadagi mavjud muammolarni aniqlagan holda, xalqaro standartlar tizimiga mos keluvchi dasturlarni ishlab chiqish asosida respublika viloyatlarini barqaror rivojlantirish mexanizmi samaradorligini oshirishga erishiladi. Jumladan, mamlakatimizda mintaqani barqaror rivojlantirish borasida amalga oshirilayotgan davlat va hududiy dasturlar samaradorligini baholash maqsadida Xalqaro barqaror rivojlanish instituti (International Institute for Sustainable Development – IISD) bilan O‘zbekiston Respublikasi ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o‘zgarishi vazirligi tomonidan o‘zaro hamkorlikda o‘tkazilgan tadqiqotlari natijalaridan foydalanishni lozim topdik.

Mamlakatda mintaqani barqaror rivojlantirish yo‘nalishlari sifatida quyidagi shartli belgilash o‘tkazilgan:

- iqtisodiy islohotlar samaradorligi sifatida mamlakatning barqaror rivojlanish indeksi belgilangan;
- ekologik barqarorlik yo‘nalishi bo‘yicha mamlakatning atrof muhit samaradorligi indeksi ko‘rsatkichlari belgilab olingan;
- ijtimoiy yo‘nalishdagi barqarorlik borasida inson taraqqiyoti indeksi belgilangan.

1-jadval

O‘zbekistonning global reytinglardagi o‘rni [10]

Reyting tizimlari	So‘ngi o‘n yillikdagi tendensiya	So‘nggi uch yillikdagi tendensiya
Atrof-muhit samaradorligi indeksi	+1,90 reyting ball	O‘zgarishsiz qolgan
Barqaror rivojlanish indeksi	+9,0 foiz	+3,0 foiz
Inson taraqqiyoti indeksi	+1,0 foiz	+7,0 foiz

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 2-son 2026 yil

So‘nggi o‘n yillik davr mobayni mamlakatda barqaror rivojlanish indeksi bo‘yicha ko‘rsatkichi 9,0 foizga ortib, iqtisodiy yo‘nalishda amalga oshirilayotgan davlat dasturlarining barqaror rivojlanish mexanizmi ekologik va ijtimoiy yo‘nalishdagi dasturlarga nisbatan samarali ekanligi aniqlangan. Jumladan, so‘nggi uch yil mobaynida mamlakatda inson taraqqiyoti indeksi 7,0 foizga ortib, ijtimoiy yo‘nalishdagi islohotlarni barqaror rivojlanish mexanizmi iqtisodiy va ekologik yo‘nalishlardagi dasturlarga nisbatan samarali ekanligi isbotlangan.

Shu o‘rinda ta’kidlash joizki, 2014 yilga nisbatan inson taraqqiyoti indeksi 2023 yilda 1,0 foizga ortgan bo‘lsa, 2015-2020 yillarda 6,0 foizga kamayib, 2021-2023 yillarda 7,0 foizga ortganligi bilan xarakterlanadi. Ushbu holat Yangi O‘zbekiston islohotlarining dastlabki bosqichida ijtimoiy yo‘nalishdagi davlat dasturlarining barqaror rivojlanish mexanizmi samarasiz bo‘lib, so‘nggi yillarda rivojlanish vektoriga ega bo‘lib kelayotganligi bilan izohlanadi. Jumladan, ekologik yo‘nalishda amalga oshirilayotgan davlat dasturlarining ham barqarorlik mexanizmini takomillashtirish zaruriyati mavjud ekanligi so‘nggi uch yillikda mamlakatning atrof muhit samaradorligi bo‘yicha reyting ko‘rsatkichlari o‘zgarishsiz qolganligi, shuningdek, respublikada barqaror rivojlanish indeksining tahlil etilayotgan davrda 3,0 foizga ortganligi respublika viloyatlarining iqtisodiy rivojlanish salohiyatidan yetarli darajada foydalanilmayotganligini ko‘rsatadi.

O‘tkazilgan tadqiqot doirasida mamlakat iqtisodiy taraqqiyotining asosiy tendensiyalari va ko‘rsatkichlariga baho berish orqali uning o‘ziga xos xususiyatlarini aniqlashga erishilgan. Tadqiqotga ko‘ra, mamlakatimiz iqtisodiy rivojlanish salohiyatidan barqaror rivojlanish mexanizmi samaradorligini oshirishda sanoat tarmoqlarining suv resurslariga bo‘lgan talabi ortib borayotganligi, birlamchi yoqilg‘i va energiya ishlab chiqarish, hamda qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanishda infratuzilma yetishmovchiligi bilan bog‘liq muammolar mavjud ekanligi aniqlangan (2-jadval). Bu mamlakatda iqtisodiy rivojlanish uchun infratuzilmani rivojlantirish bo‘yicha investitsion talab mavjud ekanligini ko‘rsatadi.

2-jadval

O‘zbekistonning iqtisodiy taraqqiyotiga xos xususiyatlari[10]

Ko‘rsatkichlar	So‘ngi o‘n yillikdagi tendensiya	So‘nggi uch yillikdagi tendensiya	Rivojlanish trendi xususiyati
YaIM o‘shishi	Ijobiy	Ijobiy	Uzoq vaqt mobaynida YaIMning o‘rtacha yillik o‘shishi 5,0 foizdan yuqori bo‘lgan
Rasmiy bandlik	Ijobiy	Ijobiy	Yollanib ishlovchilar bilan o‘z-o‘zini band qilish hisobiga rasmiy bandlik ortgan
Ishlab chiqarish hajmining o‘zgarishi	Ijobiy	Ijobiy	Ishlab chiqarishning fizik hajmi innovatsiya va yangi texnologiyalar hisobiga ortmoqda
Birlamchi yoqilg‘i va energiya ishlab chiqarish	O‘zgarmagan	Ijobiy	Energiya samaradorligi ko‘rsatkichi so‘nggi yillardagi innovatsion faollik hisobiga ortmoqda
Sanoat tarmoqlarida suvga bo‘lgan talab	Salbiy	Salbiy	Ishlab chiqarish hajmining ortishi suv resurslaridan intensiv foydalanish zaruriyatini oshirmoqda
Qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish	Salbiy	Sezgarsiz ijobiy tendensiya	2021 yildan keyingi davrda quyosh va gidroenergetika rivojlantirilmogda, infratuzilma yetishmovchiligi muammosi mavjud

Shu bilan birgalikda, tadqiqot doirasida ekologik yo‘nalishdagi barqaror rivojlanish mexanizmi holatiga ham baho berilib, bunda mamlakatda ekologik muammolar tobora avj olib borayotganligi

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 2-son 2026 yil

aniqlangan. Mamlakatda infratuzilma yetishmovchiligi, jumladan yo‘l infratuzilmasining talabga javob bermasligi hisobiga avtomobillar tirbandligi hisobiga atmosferaga zararli gazlar chiqish hajmi ortib bormoqda. Shuningdek, mamlakatda sanoat ishlab chiqarishi sohasini rivojlantirish bo‘yicha “yashil” investitsiya va texnologiyalardan keng foydalanish zaruriyati mavjud ekanligi aniqlandi. Ushbu holat sanoat ishlab chiqarishi hisobiga atrof-muhit va inson salomatligi uchun zararli bo‘lgan maxsus ifloslantiruvchi moddalarning chiqarilishi ham ortib borayotganligi bilan izohlanadi (3-jadval).

3-jadval

O‘zbekistonning ekologik barqarorlik yo‘nalishi uchun xos xususiyatlari^[10]

Ko‘rsatkichlar	So‘ngi o‘n yillikdagi tendensiya	So‘nggi uch yillikdagi tendensiya	Rivojlanish trendi xususiyati
Statsionar manbalar hisobiga ifloslanish	Salbiy	O‘zgarmagan	Statsionar manbalardan ifloslanish hajmi jadal sur‘atlarda ortib borgan, ammo so‘nggi uch yillikda uni barqarorligini ta‘minlashga erishilgan
Mobil manbalar hisobiga ifloslanish	Salbiy	Salbiy	Avtomobillar harakatiga yo‘l infratuzilmasining to‘liq javob bermasligi hisobiga tirbandliklar ortib, atmosferaga chiqariladigan zararli gazlar hajmi o‘shib bormoqda. Toshkent, Samarqand va Farg‘ona viloyatlari jami bu turdagi gazlarning 88,0 foizini atmosferaga chiqaradi
Maxsus ifloslantiruvchi moddalar bo‘yicha:			
Qattiq jism va moddalar	Salbiy	Salbiy	Sanoat (sement) chiqindilari chiqarish hajmi baland bo‘lib, atrof-muhit va insonlar salomatligi uchun xavfli
Oltinugurt dioksidi (SO ₂)	Salbiy	Ijoby	Sanoat tarmoqlarida atrof-muhit va insonlar salomatligi uchun xavfli bo‘lgan energiya chiqindilari hajmi ko‘p
Kobalıt (CO)	Salbiy	Ijoby	So‘nggi yillarda qisqartirishga erishildi
Azot oksidi (NOX)	Salbiy	Salbiy	Sanoat va qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishi hisobiga ortmoqda
Uglevodorodlar	Salbiy	Ijoby	So‘nggi yillarda sezilarli darajada qisqartirishga erishildi

Shu bilan birgalikda, mamlakatda suv resurslaridan foydalanish holati bo‘yicha ham tegishli muammolar mavjud bo‘lib, faqatgina sug‘oriladigan yerlarning 23,0 foiz qismini suv tejamkor texnologiyalar bilan ta‘minlashda ijoby natijaga erishilgan bo‘lib, iqtisodiyot tarmoqlari kesimida suv resurslari iste‘moli, ularda suvning yo‘qotilishi, suvning ifloslanishi kabi yo‘nalishlarda salbiy tendensiyalari kuzatilmoqda (4-jadval).

4-jadval

O‘zbekistonning suv resurslaridan foydalanish holati bo‘yicha o‘ziga xos xususiyatlari^[10]

Ko‘rsatkichlar	So‘ngi o‘n yillikdagi tendensiya	So‘nggi uch yillikdagi tendensiya	Rivojlanish trendi xususiyati
Suv iste‘moli (tarmoqlar kesimida)	Salbiy	Salbiy	Sanoat ishlab chiqarishi va kommunal sohada suv iste‘moli ortib bormoqda

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 2-son 2026 yil

Tarmoqlarda suv resurslari yo‘qotilishi	Salbiy	Juda salbiy	Magistral va xo‘jaliklararo kanallar va ichki tarmoqlarda katta miqdorda suv yo‘qotiladi, sug‘orish tizimlari past samaradorlikka ega, sanoat korxonalarini suvni qayta ishlashdan manfaatdor emas
Suvning ifloslanishi	Salbiy	Salbiy	Aksariyat suv oqimlari o‘rta darajadagi ifloslanish reytingiga ega, yirik sanoat obyektlari va kommunal oqava suvlarini tozalash inshootlari mavjud hududlarda suv sifati mahalliy darajada yomonlashgan
Muzliklarning qisqarishi	Salbiy	Salbiy	Global iqlim o‘zgarishi sababli Markaziy Osiyo muzliklari hajmi 30,0 foizga qisqarib, keyingi yillarda ushbu ko‘rsatkich o‘sishi prognoz qilinmoqda
Qurg‘oqchilik davomiyligi va chastotasi	O‘zgarmagan	Salbiy	Kuchli qurg‘oqchilik davrlari: 2000 y, 2008 y, 2011 y, 2014 y. va 2018 yillar
Suv tejamkor texnologiyalar	Salbiy	Ijobiy	Sug‘oriladigan yerlarning 23,0 foizi suv tejamkor texnologiyalar bilan ta‘minlangan

Mamlakatda mintaqani barqaror rivojlantirishning ijtimoiy yo‘nalishida amalga oshirilayotgan islohotlarning samaradorligi ekologik va iqtisodiy yo‘nalishdagi islohotlarga nisbatan ijobiy tendensiyaga ega bo‘lganligi bilan xarakterlanadi. Ammo, mamlakatda ijtimoiy infratuzilma yetishmovchiligi bilan bog‘liq bo‘lgan muammolar hali hanuz mavjud bo‘lib, ushbu holat chekka hududlardagi aholi yashash punktlariga ko‘zga tashlanadi. Shu bilan birgalikda, qishloq va shahar hududlari ijtimoiy infratuzilmasining rivojlanganlik darajasi bo‘yicha ham sezilarli darajada farqlanish holatlari mavjud hisoblanadi (5-jadval).

5-jadval

O‘zbekistonning ijtimoiy rivojlanish yo‘nalishidagi barqarorlik xususiyatlari^[10]

Ko‘rsatkichlar	So‘ngi o‘n yillikdagi tendensiya	So‘nggi uch yillikdagi tendensiya	Rivojlanish trendi xususiyati
Umr davomiyligi	Ijobiy	O‘zgarmagan	Mamlakat aholining umr davomiyligi tibbiy xizmatlar sifati hisobiga ortib bormoqda
Bolalarning oziq-ovqat xavfsizligi va ovqatlanishi	O‘zgarmagan	Ijobiy	So‘nggi yillarda bolalar salomatligi, jumladan, ularning sog‘lom va xavfsiz ovqatlanishini ta‘minlashga ustuvorlik kuchli qaratilmoqda
Yurak-qon tomir va nafas yo‘li kasalligi	O‘zgarmagan	Ijobiy	Kasallanish darajasi kamaygan, ammo IHTT mamlakatlariga nisbatan hali hanuz yuqori hisoblanadi
Oziq-ovqat va to‘yib ovqatlanish	Ijobiy	Ijobiy	Aholining asosiy turdagi oziq-ovqat, jumladan, sut va sut mahsulotlari, tuxum, meva va sabzavotlar iste‘moli sezilarli ortgan
Aholi savodxonligi	Ijobiy	Ijobiy	Aholiga ko‘rsatilayotgan ta‘lim xizmatlarining qamrovi kengayib, sifati takomillashtirilgan
Aholi daromadlari	Ijobiy	Ijobiy	Aholi jon boshiga real daromadlar respublikaning barcha viloyatlari ortgan
Ijtimoiy infratuzilma	Ijobiy	Ijobiy	Ijtimoiy infratuzilma holati yaxshilanishiga qaramay, muammolar mavjud

Mamlakatimizda mintaqaviy barqaror rivojlanish mexanizmi ijtimoiy yo‘nalishda iqtisodiy va ekologik barqarorlik yo‘nalishiga nisbatan samarali amal qilib kelayotganligi aniqlandi. Shu bilan birgalikda, mintaqaviy barqaror rivojlanish mexanizmining barcha yo‘nalishlari bo‘yicha tegishli muammolar mavjud bo‘lib, eng ko‘p muammoli vaziyatlar ekologik barqarorlik yo‘nalishida bo‘lib, bu turdagi muammolar respublika hududlarining iqtisodiy rivojlanish salohiyatidan to‘liq foydalanish imkoniyatini bermayotganligini ko‘rishimiz mumkin bo‘ladi. Ushbu vaziyatni inobatga olgan holda, mamlakatimiz hududlari kesimida mintaqaviy barqaror rivojlanish mexanizmini xalqaro standartlarga moslashtirishda ilg‘or xorij amaliyotiga asoslanishni lozim topdik.

Jahon amaliyoti tahliliga ko‘ra, Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (IHTT) ga a‘zo bo‘lgan mamlakatlarda mintaqaviy barqaror rivojlanish mexanizmlari BMT tomonidan ishlab chiqilgan tamoyillar tizimini o‘zaro mutanosiblashgan holda qo‘llab kelayotganligini bilan xarakterlanadi. O‘tkazilgan tahlillarga ko‘ra, barqaror rivojlanish mexanizmida ekologik muammolar ustuvor ahamiyat kasb etuvchi mamlakatlar amaliyotida “ESG” tamoyillariga asoslangan holda “yashil” investitsiyalarni jalb qilishga ustuvorlik qaratiladi. Shu bilan birgalikda, bugungi kunda “ESG” tamoyillari tizimi global investitsion bozorda investorlar uchun ustuvor ahamiyat kasb etuvchi yo‘nalishlarda milliy iqtisodiyot tarmoqlariga o‘z kapitalini joylashtirish imkoniyatlarini kengaytiradi.

“ESG” tamoyillari tizimi – bu investorlar uchun barqarorlik va javobgarlik mezonlari sifatida xarakterlanib, faqatgina moliyaviy foyda ko‘rish emas, balki ekologik (atrof-muhitning ifloslanishi, energiya samaradorligini oshirish, resurs tejamkorligini ta‘minlash), ijtimoiy (mehnat huquqlarini himoya qilish, ijtimoiy tenglikni ta‘minlash va aholi bandligini rag‘batlantirish) va boshqaruv (davlat boshqaruvida shaffoflik, korporativ boshqaruv samaradorligini oshirish, korrupsiyaga qarshi kurashish va uni cheklash) bo‘yicha barqaror rivojlanish mexanizmi samaradorligini oshirishga xizmat qilgan holda Yangi O‘zbekiston sharoitida “Yashil” energetika siyosati, karbon chiqindilarini qisqartirish (COP 26 – Parij kelishuvi), davlat-xususiy sheriklik (DXSh) orqali ekologik loyihalarni amalga oshirish imkoniyatlarini kengaytirishi bilan xarakterli hisoblanadi.

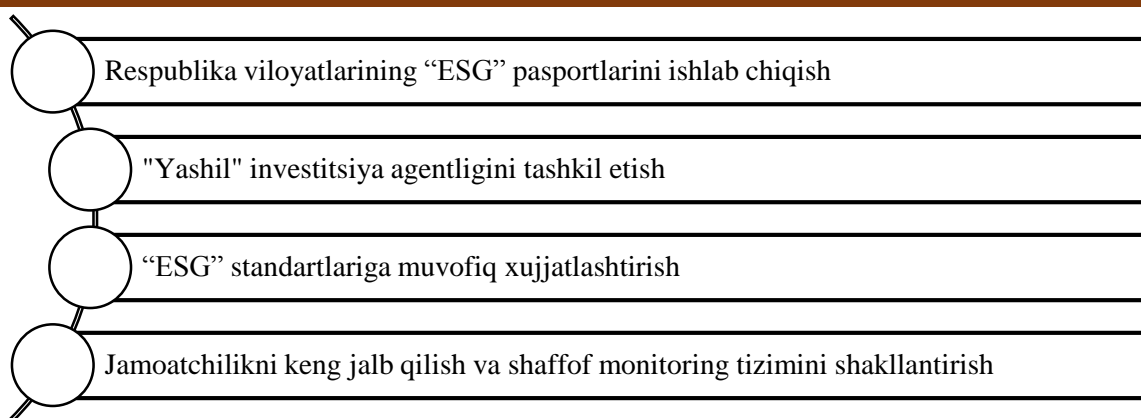
Yangi O‘zbekiston sharoitida “ESG” tamoyillari tizimi asosida qayta tiklanuvchi energiya (quyosh, shamol energiyasi), suv tejamkor texnologiyalar, eko-infratuzilma, barqaror qishloq xo‘jaligi va “yashil” transport kabi sohalarga “yashil” investitsiyalarni jalb qilish mumkin bo‘ladi (6-jadval).

6-jadval

Yangi O‘zbekistonda “ESG” tamoyillari orqali “yashil” investitsiyalarni jalb qilish mumkin bo‘lgan ustuvor sohalar

Sohalar	Sabablar
Qayta tiklanuvchi energiya (quyosh va shamol energiyasi)	Tabiiy iqlim sharoiti, energiya ehtiyoj yuqori
Suv tejoychi texnologiyalar	Qurg‘oqchilik, suv resurslari tanqisligi
Eko-infratuzilma	Qattiq chiqindilarni qayta ishlash, energiya samarador uylar
Barqaror qishloq xo‘jaligi	Agroeksport va organik mahsulot yetishtirish salohiyati
“Yashil” transport	Avtobuslar, velosiped infratuzilmasi, elektromobillar

Shu bilan birgalikda, “ESG” tamoyillari tizimi asosida davlat tomonidan amalga oshiriladigan islohotlarning strategik yo‘nalishlari (1-rasm) quyidagilar bilan boyitilishi talab etiladi:

1-rasm. Yangi O‘zbekistonda “ESG” tamoyillari tizimini joriy qilishning strategik yo‘nalishlari

- respublika viloyatlari uchun “ESG” pasportlarini ishlab chiqish – bunda har bir hududning “ESG” ko‘rsatkichlarini baholash orqali olingan natijalarni investorlarga taqdim etish talab etiladi;
- “Yashil” investitsiya agentligini tashkil etish – bu orqali “ESG” loyihalarini moliyalashtirishda DXShning ixtisoslashtirilgan yo‘nalishi shakllantiriladi;
- “ESG” standartlariga muvofiq hujjatlashtirish – bunda yangi investitsion loyihalarni xalqaro “yashil” obligatsiyalar bozoriga chiqarish imkoniyatiga erishiladi;
- jamoatchilikni jalb qilish va shaffof monitoring tizimini shakllantirish – mahalliy loyihalarda aholi ishtirokini ta‘minlash va ochiq ma‘lumotlar platformalarini ishlab chiqish kerak bo‘ladi.

O‘zbekiston Respublikasi hududlari kesimida taklif etilayotgan “ESG” tamoyillari tizimi asosida yashil investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatlarini hududlarning “yashil” investitsion salohiyatining ustuvorliklaridan kelib chiqqan holda “ESG” tamoyillari tizimining tarkibiy yo‘nalishlari bo‘yicha quyidagi tartibda asosida shartli baholashni amalga oshirdik:

- bir yulduz (★) – past daraja;
- ikki yulduz (★★) – o‘rtadan past daraja;
- uch yulduz (★★★) – o‘rta daraja;
- to‘rt yulduz (★★★★) – o‘rtadan yuqori darajada;
- besh yulduz (★★★★★) – yuqori darajada.

Yuqorida keltirilgan mezonlar asosida respublika viloyatlarining “ESG” tamoyillari tizimiga asoslangan holda “yashil” investitsiyalarni jalb qilish salohiyati bo‘yicha baholash natijalari 7-jadvalda keltirib o‘tildi. O‘tkazilgan baholash natijalari quyidagi xulosalarni olish imkonini berdi:

7-jadval

Respublika viloyatlarining “ESG” tamoyillari asosida “yashil” investitsion salohiyati bo‘yicha reyting ko‘rsatkichlari

Viloyat / Hudud	Ekologik (E)	Ijtimoiy (S)	Davlat (G)	Umumiy “ESG” ball	Yashil investitsiya salohiyati	Izoh
Toshkent shahri	★★★	★★★★★	★★★★★	13 / 15	Juda yuqori	Raqamlashtirish, transparentlik yuqori
Toshkent viloyati	★★★	★★★★	★★★★★	12 / 15	Yuqori	Sanoatlashgan, yaxshilangan boshqaruv
Navoiy viloyati	★★★★★	★★★	★★★★	12 / 15	Juda yuqori	Quyosh energiyasi salohiyati yuqori
Buxoro viloyati	★★★	★★★	★★★	10 / 15	O‘rtadan yuqori	Qayta tiklanuvchi energiya uchun qulay
Samarqand viloyati	★★★	★★★★	★★★★	11 / 15	Yuqori	Turizm va boshqaruv birgalikda o‘smoqda
Surxondaryo viloyati	★★★	★★★	★★★	9 / 15	O‘rtadan past	Agrosanoat, lekin ESG yondashuv kamroq
Qashqadaryo viloyati	★★	★★	★★	6 / 15	Past	Suv tanqisligi, ESG institutsional zaif
Farg‘ona viloyati	★★★	★★★★	★★★	10 / 15	O‘rtadan yuqori	Agroinovatsiyalarga salohiyat bor
Andijon viloyati	★★★	★★★★	★★★★	11 / 15	Yuqori	Qishloq xo‘jaligi markazlaridan biri
Namangan viloyati	★★★	★★★	★★★★	10 / 15	O‘rtadan yuqori	Yoshlar loyihalari uchun qulay muhit
Jizzax viloyati	★★★★	★★	★★★	9 / 15	O‘rtacha	Yashil sanoat uchun imkoniyat bor
Sirdaryo viloyati	★★★	★★★	★★★	9 / 15	O‘rtacha	Agar-sanoat zonasi sifatida rivojlanmoqda
Xorazm viloyati	★★★	★★★★	★★★	10 / 15	O‘rtadan yuqori	Turizm, agrar loyihalar uchun ochiq
Qoraqalpog‘iston Resp.	★★★★★	★★	★★★★	11 / 15	Donor asosida	Donor va ekologik regeneratsiya markazi

– Toshkent shahri, Navoiy va Toshkent viloyatlari “ESG” tamoyillari tizimi bo‘yicha ball diapazoni yuqori (13–15 ball yoki yulduz) bo‘lgan hududlar hisoblanib, ular institutsional (yoki davlat boshqaruvi samaradorligi) va texnik salohiyati yuqoriligi bilan xarakterlanadi;

– respublikaning Samarqand, Andijon, Xorazm, Farg‘ona, Buxoro viloyatlari va Qoraqalpog‘iston Respublikasi hududlari “ESG” tamoyillari tizimi bo‘yicha ball diapazoni o‘rtadan yuqori bo‘lib (10–12 ball yoki yulduz), ular “yashil” investitsiyalarni jalb qilish bo‘yicha ma‘lum salohiyatga ega holda loyihalarni to‘g‘ri tanlash muhim ahamiyat kasb etadi;

– Namangan, Surxondaryo, Jizzax va Sirdaryo viloyatlari o‘rta darajadagi (7–9 ball yoki yulduz) “ESG” tamoyillari tizimi bo‘yicha ball diapazoniga ega bo‘lib, ushbu hududlarda “ESG” tamoyillariga asoslangan transformatsiya va hududiy dasturlarni ishlab chiqishga ustuvorlik qaratish maqsadga muvofiq;

– respublikada faqatgina Qashqadaryo viloyatining “ESG” tamoyillari tizimi bo‘yicha ball diapazoni past darajada (7–9 ball yoki yulduz) bo‘lib, hududda energiya va boshqaruv bo‘yicha investitsiyalarni jalb qilishdan avval hududiy islohotlarni kuchaytirish zaruriyati mavjud ekanligi aniqlandi.

Umuman olganda, taklif etilayotgan “ESG” tamoyillari tizimiga asoslangan holda respublika viloyatlari kesimida belgilangan tarmoqlarga “yashil” investitsiyalarni jalb qilish orqali mintaqaviy barqaror rivojlanishning ekologik va iqtisodiy yo‘nalishdagi rivojlanish salohiyatidan foydalanish samaradorligi ortadi. Shu bilan birgalikda, hududlarga bu turdagi “yashil” investitsiyalarni jalb qilish bo‘yicha ishlab chiqilgan takliflar davlat va hududiy dasturlar asosida barqaror rivojlanish mexanizmini xalqaro standartlarga integratsiyalash imkoniyatini kengaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Hududlarda yuqori iqtisodiy o‘shish va aholi bandligini ta‘minlashning yangi tizimini yo‘lga qo‘yish hamda bu borada mahalliy hokimliklarning roli va mas‘uliyatini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-223-son Farmoni. 20.12.2024
2. Kostiukeych R., Mishchuk H., Zhidbekkyzy A., Nakonieczny J. and Akimov O. The impact of european integration processes on the investment potential and institutional maturity of rural communities. *Economics and Sociology*, Vol. 13 (3), 2020. – P. 46–63;
3. Danyliuk V., Riepina I., Shafalyuk O., Kovylyna M. and Nitsenko V. Functional and investment strategies of technical development of enterprises. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, Vol. 3, 2020. – P. 115–121;
4. Dyadik V.V., Masloboev V.A., Klyuchnikova E.M. Conceptualizing environmental policy: an analysis of Russian and international scientific discourse and national Arctic development priorities. *The North and the Market: Forming the Economic Order*, Vol. 1, 2023. – P. 7–34;
5. Filatov S. and Filatova V. Clusters as an instrument of economic development of ukrainian regions. *Scientific Notes of the University “KROK”*, Vol. 4 (72), 2023. – P. 102-110;
6. Stroyev V.V., Aleshnikova V.I., Svistunov V.M., Problems of theory and practice of managing regional economic security. *Region: Systems, Economics, Management*, Vol. 1, 2024. – P. 35–44;
7. Базылева М.А. Дифференциация регионов и политика выравнивания социально-экономического развития Российской Федерации. *Экономика и парадигма нового времени*, Выпуск № 1, 2024. – с. 5–19;
8. Белов В.И. Оценка устойчивого развития регионов России. *Общество: политика, экономика, право*, №1, 2024. – с. 84–89.
9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Худудларда юқори иқтисодий ўсиш ва аҳоли бандлигини таъминлашнинг янги тизимини йўлга қўйиш ҳамда бу борада маҳаллий ҳокимликларнинг роли ва масъулиятини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-223-сон фармони, 20.12.2024 й
10. Ministry of Ecology, Environmental Protection and Climate Change of the Republic of Uzbekistan. *National state of the environment report: Uzbekistan*. International Institute for Sustainable Development. 2023. – 121 p. ma‘lumotlari asosida tuzilgan.